URŠU KUŞATMASI METNİ'NİN YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Turgut YİĞİT

Anahtar Kelimeler: Uršu • Hitit • Anadolu • çivi yazısı • kuşatma savaşı
Keywords: Uršu • Hittite • Anatolia • cuneiform • siege warfare

Özet:

Hitit Krallığı'na dört yüz yıldan fazla süreyle başkentlik yapmış olan Hattuša'da yapılan kazılarda ele geçmiş olan çivi yazılı tabletler üzerine değişik konularda metinler yazılmıştır. Eski Hitit Dönemi'ne ait tabletlerden birinde Anadolu'nun güneydoğusunda olması gereken, ancak kesin lokalizasyonu yapılamayan Uršu adlı kentin Hitit ordusu tarafından kuşatılması anlatılmıştır. Hitit arşivinde bulunmakla beraber, Hititlerin yazıyı ilk kez kullandıkları dönemde başka örneklerine de rastladığımız gibi bu metnin dili Akkadca'dır. Ne amaçla yazıldığı açıkça anlaşılamayan metinde anlatılan olayın nasıl sonuçlandığı da kesin olarak bilinememektedir. Ancak olayların gelişiminden başarısız bir kuşatma savaşının söz konusu olduğu belli olmaktadır. Hep başarılarından söz eden Hitit kralları hatırlanacak olursa, bu durum metni daha da ilginç hale getirmektedir. Doğrudan kral komutasında yürütülmeyen kuşatma savaşının seyri hakkında bir başka kentteki karargâhında bulunan krala bilgiler iletilmektedir. Başarısız kuşatmanın sorumluluğundan böylece uzak kalan kral, kuşatmanın komutanına bu sorumluluğu yüklemektedir. Bu belge vasıtasıyla biz Hititler çağında bir kuşatma savaşının nasıl yapıldığı, hangi araç gereçlerin kullanıldığının yanı sıra Hititlerin Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Suriye politikaları ve o bölgenin Eski Hitit Dönemi'ndeki siyasal ve etnik yapısı hakkında da bilgiler ediniyoruz.

Abstract: The New Interpretation of the Siege of Uršu Text

Different texts have been written on the cuneiform tablets found in the archaeological excavations conducted in Hattuša, which served as the capital of the Kingdom of Hittites for more than four hundred years. In one of the tablets belonging to the Old Hittite Period the siege of the city of Uršu by the Hittites, which is supposed to be situated in southeast Anatolia but the exact localization of which is not determined, is explained. Although this is found in the Hittite archives, this text is in Akkadian language as we have encountered in other examples. The purpose why this text was written and how the story narrated in the text came to an end is not clearly understood. However, from the way the situation developed it can be surmised that this was an unsuccessful siege. Remembering that the Hittite kings always talked about their successes, this text becomes even more interesting. This siege was not conducted under the direct command of the king and the king situated at a headquarters in another city was constantly fed information on the development of the siege. The king who was far away from the siege placed the blame on the commander who con-

ducted the unsuccessful siege. From this text we learn how the Hittites laid siege to a city, what tools they used. In addition to this, we also learn about the Hittite policies on Southeast Anatolia and Northern Syria and the political and ethnic structure of these regions during Old Hittite Period.

Hititçe çivi yazılı tabletler, Çorum'un Boğazkale ilçesinin hemen yanı başındaki Hattuša başta olmak üzere Anadolu'nun farklı köşelerinde yapılan arkeolojik araştırmalarla gün ışığına çıkarılan arşivlerde günümüze ulaşmıştır. Siyasal içerikli olanlardan dinsel içerikli olanlara, mitolojiden hukuka dek birçok farklı konuda yazılmış metinlerin bulunduğu M.Ö. 2. binyıl Anadolu'sunun en geniş ve değerli belleğini oluşturan tabletler Hitit tarihinin ve kültürünün araştırılmasında başlıca kaynağımızı teşkil etmektedir. Hattuša'da ele geçmiş olan bir tablet üzerine Akkadca yazılmış, Hititlerin krallıklarının kurulduğu ilk zamanlara ait, Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Suriye'de otorite kurma çabalarının henüz başlamış olduğu yıllardaki bir kuşatma savaşını anlatan, askeri tarih açısından da ilginç bilgiler sunan, türünün tek örneği bir metin bu yazının konusunu oluşturmaktadır.

Anadolu'da varlıkları belki de en erken M.Ö. 18. yüzyıl ortalarına dek izlenebilen Hititlerin bu topraklarda geniş çaplı kalıcı bir siyasal birlik oluşturmaları ancak M.Ö. 17. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşmiştir. Merkez alanları Kızılırmak'ın Orta Anadolu'da çizdiği geniş kavsin içinde kalan yerler olmak üzere Hititler, Anadolu'da fetih hareketlerine girişerek dört yüzyıldan fazla devam edecek krallığın temelini atmışlardır. Öncelikle Kızılırmak kavsinin güneyinde genişleyen Hitit Krallığı'nın etki alanı, daha sonra Anadolu'nun batısına, ardından güneydoğusuna doğru ilerlemiştir. Daha kuruluşunun ilk yıllarında askeri seferlerle Anadolu'nun önemli bir kısmını istila edip buralarda henüz sürekli bir otorite kurmamış krallık, varlığını bu toprakların dışında Kuzey Suriye'de de hissettirmiştir. Hitit Krallığı kurulduktan itibaren ilk iki yüzyılda zaman zaman askeri açıdan çok etkili olmakla, uzun ve başarılı seferler yapmakla beraber bunların sonucunu kalıcı hale getirememiş, genellikle varlığını sürdürme mücadelesi vermiştir. Son iki yüzyıldan fazla zamanında ise Orta Anadolu merkezli olmak üzere Ön Asya'nın en güçlü krallıklarından biri olarak o dönem dünyasında yerini almıştır. Bu başarı, askeri organizasyon ve sürekli yapılan düzenli, ısrarlı seferler ile elde edilebilmiştir. En erken dönemden başlayarak bu askeri girişimlerden Hattuša arşivlerindeki çivi yazılı belgeler vasıtasıyla haberdar oluyoruz. Seferler genellikle ilkbaharda başlayıp kış gelmeden bitirilmekteydi. Ele geçirilen yerlerden yüklü miktarda ganimet alınıp başkente getirilmekte, idari açıdan krallığın merkezinin kontrolünde buralardan yıllık vergiler de toplanmaktaydı. Güçlü Hitit Devleti'nin varlığını sürdürebilmesi için bu gelirlerinin arkasının kesilmemesi, bunun için de askeri seferlerin mutlaka sürdürülmesi gerekiyordu. Bu gereklilik hem yeni yerlerin kontrol altına alınması, eskiden kontrol altına alınanların kontrolden çıkmaması, hem de çıkmışsa yeniden alınması içindi.

Askeri seferler sırasında kimi zaman ele geçirilemeyen müstahkem yerlerin ya da bir savunma duvarı ile tahkim edilmiş kentlerin kuşatıldığına dair bilgiler de metinlere yansımaktadır. Her ne kadar bir

savunma duvarı ile kuşatılmış olan kentleri ele geçirmek üzere girişimlerde bulunulduğuna dair Hititçe metinlerde kayıtlar bulunsa da tercih edilen durum açık alanda düşmanla savaşmaktı. Eğer şehri savunanlar açık alanda savaşmayı tercih etmezlerse, şehir kapılarını açarak ya da bir başka şekilde teslim olacaklarına dair işaret vermezlerse kuşatma kaçınılmazdı[1]. Krallığın kuruluş aşamasından geç dönemlerine kadar kuşatma ile kentlerin ele geçirilmesinin örneklerini bilmekteyiz[2]. Ancak aşağıda üzerinde duracağımız metin, başlı başına bir kentin kuşatılmasını konu alan tek örnektir. Bu metin vasıtasıyla Hititler döneminde bir kuşatmanın nasıl yapıldığına dair bazı detayları öğrenmekle beraber, kuşatma savaşının genel seyri hakkında bilgi edinmek mümkün olmamaktadır. Kuşatma savaşlarına dair diğer kayıtlar da göz önüne alındığında teslim olmayı reddeden ya da açık alanda savaştıktan sonra yenilen ve müstahkem kentine çekilen düşman kuvvetleri burada kuşatılmaktaydı. Yapılan öncelikli işler arasında kentin arazisinin ve oraya bağlı diğer yerleşim yerlerinin tarım alanlarının yağmalanması vardı. Kimi zaman Hititlerin erken tarihinden beri uyguladıkları piyadelerin ve savaş arabalarını hazırlıklı oldukları gece baskını yöntemi de deneniyordu. Bu şekilde sonuç alınamazsa kuşatma başlar ve savunma duvarının en zayıf yeri olan kent kapısında saldırılar yoğunlaştırılırdı. Kapıyı kırarak açmak ya da savunma duvarının zayıf herhangi bir noktasını yarmak için koçbaşı kullanıldığı bilinmektedir. Surları aşmak için de kuşatma kuleleri ya da yığma toprak rampalar kullanılmaktaydı. Her türlü giriş çıkışın engellenmesi yoluyla dışarıdan yardım gelmesine mani olunması, aç ve susuz bırakılması yoluyla kentin teslim olmaya zorlanması da kuşatma savaşının gereklerindendi[3]. Tüm bu çabaların genellikle sonuç verdiği Hitit yazılı kaynaklarıyla bilinmektedir. Ancak bizim ele alacağımız metne konu olan kuşatma savaşında olayların seyri aksi yöndeki gelişmelerin de yaşanabildiğini göstermektedir.

Uršu adlı kentin kuşatılmasını konu alan bu metin Hitit Krallığı'nın henüz kurulmuş olduğu I. Hattušili dönemine aittir. Hitit Krallığı kuruluş döneminden itibaren Anadolu'nun güneydoğusu ve Kuzey Suriye'yi kontrol altına alabilmek için buraya birçok sefer düzenlemiştir[4]. Eski

1 Houwink ten Cate 1984, 66-67.

2 Hititlerin bazı kentleri kuşatarak ele geçirdiklerine ilişkin çivi yazılı belgelerde kayıtlara rastlanmaktadır. Bunlara örnekler: Anitta Metni olarak bilinen Erken Hitit Dönemi'ne ait içeriğe sahip olan belgede Hattuša şehrinin kral Anitta tarafından kuşatma ile ele geçirildiği anlaşılmaktadır (KBo III 22 44-48). Açıkça kuşatmadan bahsedilmez, ancak Hattuša'nın aç kaldığından, açlığa dayanamadığından ve bundan sonra ele geçirildiğinden söz edilir. Bu bir kuşatmaya işaret etmektedir. I. Hattušili'nin Yıllıkları'na göre Šanahuitta adlı kent 5 ay süren bir kuşatmadan sonra ele geçirilmiştir (KBo X 2 I 46-49). Aynı metinde Hahha adlı kentin açıkça belirtilmese de üç kez kuşatıldığı ve bunun sonucunda kentin ele geçirildiği ve yağmalandığı anlaşılmaktadır (KBo X 2 III 6-9). I. Šuppiluliuma Güneydoğu Anadolu'daki Kargamiš kentini 8 günlük bir kuşatmadan sonra ele geçirmiştir (KBo V 6 II 44-46, III 27-32). II. Muršili Batı Anadolu'daki Puranda adlı kenti sularını da keserek kuşatmıştır (KBo III 4 II 64-68).

3 Bryce 2002, 115-116.

4 Uršu Kuşatması Metni (CTH 7) dışında I. Hattušili'nin Yıllıkları'nda (CTH 4) Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Suriye bölgesine yapılmış olan askeri seferler detaylı olarak anlatılır. Yine aynı kral zamanında bu bölgede gerçekleştirilen askeri faaliyetler kapsamlı yıllıklar (CTH 13), Zukraši kroniği (CTH 15) ve KBo III 60 (CTH 17) no'lu metinlerde de ele alınır. Telipinu Fermanı (CTH 19) olarak bilinen metin (KBo III 1) vasıtasıyla da Hantili, I. Muršili ve Telipinu'nun aynı bölgelere askeri seferlerinden haberdar olunur. I. Muršili'nin buraya olan ilgisi Halap kralı Talmišarruma ile II. Muwatalli arasında yapılan antlaşmadan (CTH 75) bilinir. Aynı antlaşma bize II. Tudhaliya'nın da Halap (Halpa) kenti ile olan ilgisini gösterir. II. Tudhaliya'nın

Ön Asya'nın diğer iki büyük uygarlık merkezi olan Mezopotamya ve Mısır'ın Anadolu ile ilişkiye geçtiği bu bölge o çağın koşullarında stratejik bir öneme sahipti. Mezopotamya, Mısır ve Anadolu'dan gelen ticaret yollarının birleştiği, yine bu yolların Doğu Akdeniz limanlarına açıldığı söz konusu bölge ve buradan Doğu Akdeniz kıyılarına uzanan yerler o çağda gereksinim duyulan hammaddeler açısından zengindi. Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Suriye, erkenden uygarlığın geliştiği Mezopotamya'nın da etkisiyle Anadolu'nun diğer yerlerine bakarak bu açıdan daha önce önemli mesafelerin kat edildiği, zengin kentlerin bulunduğu yerdi. Bu nedenlerle Hitit Krallığı tarihinin erken dönemlerinden itibaren oraya yönelme ihtiyacı hissetmiştir. Birisinde Uršu kentinin kuşatılmasının da yaşanmış olduğu askeri seferler bölgeye düzenlenmiştir.

Uršu, Hititler'den günümüze dek ulaşmış bulunan binlerce çivi yazılı tablette tespit edilen yüzlerce yerleşim yeri isminden biridir. Yazılı belgelerde yer alan M.Ö. 2. binyıl Anadolu'sunun yer adlarından bugün kesin lokalizasyonu yapılabilenlerin sayısı çok sınırlıdır. Uršu kenti de Anadolu'nun güneydoğusunda yer aldığı bilinmekle, Fırat nehrinden Amanos Dağları'na kadar olan bölgede olabileceği kabul edilmekle beraber hâlâ lokalizasyonu kesin olarak yapılamayan kentler arasındadır[5]. Bugünkü yeri tam

Annalleri'nde de (CTH 142) Hurrilerle mücadelesinden söz edilir. I. Šuppiluliuma'nın Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Suriye'ye yoğun ilgisini, buraya düzenlediği askeri seferleri onun oğlu II. Muršili tarafından anlatılan icraatı ile çok iyi biliyoruz (CTH 40). I. Šuppiluliuma'nın Suriye'deki Amurru kralı ile antlaşması da bilinir (CTH 49). Bu bölgede I. Šuppiluliuma'nın başka diplomatik girişimleri de olmuştur (CTH 92). II. Muwatalli meşhur Kadeš Savaşı'nı yapan kral olarak Suriye'ye seferlerin en güçlüsünü düzenlemiştir. III. Hattušili ise Suriye'de Hititlerle çekişme halinde olan Mısır'la barış antlaşmasını imzalamıştır. II. Muršili'nin de Amurru kralı ile antlaşma yaptığından haberdarız (CTH 62). IV. Tudhaliya'nın bu bölgedeki diplomatik girişimlerini bilmekteyiz (CTH 105).

5 Uršu şehri hakkında bibliyografya için bak. del Monte-Tischler 1978, 475-476; del Monte 1992, 181. Uršu'nun adına Boğazköy arşivi yanı sıra Kültepe tabletlerinde de rastlanmaktadır. Ancak Uršu'nun Gudea'nın bir yazıtında (B heykeli) Ebla ile birlikte görülmesi, bu şehrin Ebla dağlık bölgesinde aranması düşüncesine yol açmıştı (bak. Smith 1956, 35; Bilgiç 1946, 412 ve Landsberger 1939, 240). Uršu bunun dışında İskenderun'un güneyindeki Arsuz'la özdeşleştirilmek istenmektedir (Lewy 1952, 290; Lewy 1956, 66 ve dn.28). Ancak bu özdeşleştirme, genellikle kabul görmez. Buna karşılık Uršu'nun Urfa'da yerleştirilmesi daha çok kabul görmüştür. Goetze 1940, 43'te Landsberger'in Uršu'nun Urfa'da yerleştirilmesi ve Uršu adının modern Urfa'da devam etmesini güçlü bir olasılık olarak kabul ettiğini; onun görüşünü Güterbock'un da kabul ettiğini ve kendisinin de bu bilim adamları ile aynı düşünceyi paylaştığını belirtir. Goetze 1953, 69-70'de daha sonra Uršu'nun Samsat ve Birecik arasında aranması gerektiğini kabul etmiştir. Smith 1956, 39-42'de Uršu'nun Fırat'ın batısında, Kargamiš'ın kuzeyinde Fırat ve Amanoslar arasındaki bölgede aranmasını kabul eder. Rowton 1967, 272'de Uršu'nun Fırat üzerinde ya da Fırat'ın kolu Göksu üzerinde aranabileceğine işaret eder. Uršu'nun Urfa alabileceği hususu şüpheyle Ünal 2003, 166 ve Ünal – Girginer 2007, 77'de de belirtilir. Uršu'nun lokalizasyonu konusunda I. Hattušili dönemi belgelerinde geçen bu şehirle ilgili kayıtlardan, Yıllıklar'da Uršu'ya sefer yapıldığının anlatıldığı yer (KBo X 2 öy. I 16-17) ve Uršu kuşatması metni (KBo I 11) yardımcı olabilecektir. Bu yıllıklara göre kral Tel Açana'da yerleştirilen Alalah'a olan seferden sonra sırasıyla Waršuwa (Uršu ile aynı olduğu genellikle kabul edilir), İkakala ve Tašhiniya üzerine sefer düzenlenmiştir. Herhalde bu şehirler Alalah'tan Hattuša'ya dönüş istikametindeydiler. Çünkü, bu üç şehrin yağmalandığı anlatılmaktadır (KBo X 2 I 19-21). Buna göre Uršu, Alalah (Tel Açana)'dan kuzeye doğru bir yerde olmalıydı. Uršu Kuşatması Metni'nde ise, Uršu'nun lokalizasyonuna yardımcı olacak kayıtlar, bu kuşatmanın kral tarafından Luhuzzantiya'dan (Lawazantiya) yönetiliyor olması (KBo I 11 öy. 21) ve Uršu'nun kuşatma sırasında Kargamiš ve Halap şehirleriyle ilişkide olduğunun bilinmesidir (KBo I 11 öy. 21, ay. 25,28). Burada Kargamiš ve Halap şehirleri Uršu'nun müttefiki izlenimi vermektedir. Çünkü kuşatmanın komutanı Šanda Kargamišlı adamın kölesi hakkında bilgi almak üzere Luhuzzantiya'ya yanına çağırılmaktadır. Halap'la ilgili olarak ise Halap'a Uršu'dan kimsenin gitmemesi ve Halap'tan da kimsenin Uršu'ya gelmesinin engellenmesi istenir. Uršu kuşatması sırasında kralın karargahının bulunduğu Luhuzzantiya şehri-

olarak bilinemeyen bu kentle ilgili çivi yazılı belgelere yansıyan kuşatma olayının da kesin bir kronolojisini ne yazık ki saptayamıyoruz. Bildiğimiz şey Uršu kentinin bu bölgede söz konusu metinde anlatılan olayların cereyan ettiği M.Ö. 17. yüzyılın ikinci yarısında çok faal olan Hurrilerin etkisi altında bulunduğu, hatta burasının büyük olasılıkla bir Hurri kenti olduğudur[6].

Hattuša'da Akkadca olarak yazılmış olan[7] Uršu Kuşatması Metni'nin transkripsiyonunu vermeden, bazı kısımlarını daha anlaşılabilir hale getirerek, ancak orijinal haline mümkün olduğunca sadık kalarak yapılan tercümesini aktararak ve gereken izahatı yaparak üzerinde duracağız. Böylece M.Ö. 2. binyıla ait edebi değeri de olan bir metinden cümleler sunmak yoluyla o dönem yazılı belgelerindeki anlatımın ve anlatılmak istenenin ele alınış tarzının daha iyi sergilenmesi de sağlanmış olacaktır. Hitit askeri tarihinin bu ilginç belgesinin E. Weidner tarafından KBo I 11'de 1916 yılında çivi yazılı kopyası yayınlanmış[8], daha sonra bazı bilim adamları tarafından transkripsiyonu ve tercümesi yapılmak suretiyle incelenmiştir[9].

Uršu Kuşatması Metni'nin önyüzündeki ilk paragraf tam olarak anlaşılamayan ifadeler içermektedir. Metnin bu kısmının büyük ölçüde tahrip olması, özellikle ilk satırın hiç okunamaması bunun en önemli sebebidir.

İlk paragraf şöyledir:

(KBo I 11 öy. 1-9) *Šanda bir haber getirdi. "Menaniya[ ] Šanda beş (kez), Menaniya 2 (kez) " Kral şöyle söyledi: "Šanda git [ ] yap! Sen gidene kadar şehir mahvolacak ve bir günah işlenecek. Eğer dikkatli olursanız günaha engel olunacak. Savaşa gittiğiniz zaman soylular önde bulunsunlar [ ] Bir köpek önde giderse, bu köpek [ ]" Onlar şöyle cevapladılar: "Dikkatli olacağız ve günahı engelleyeceğiz."*

Metne, ilerleyen satırlarda iki kez daha karşılaşılacağı şekilde, Šanda adlı komutanın sunduğu raporla başlanır. Šanda adı sıkça geçer ve bize kendisine karşı sorumlu olduğu Hitit kralının öfkesini üzerine çeken Uršu kuşatmasını yöneten komutan portresini çizer[10]. Yukarıda akta-

nin yeri bu durumda önem kazanır. Ancak Luhuzzantiya'nın lokalizasyonu da kesin olarak yapılamamaktadır. Bu şehrin yeri için genellikle Kilikya'nın kuzeydoğu tarafları lokalizasyon denemelerine sahne olmaktadır. Özellikle Elbistan Karahöyük üzerinde durulmaktadır (Bossert 1951, 329 vd.; Lewy 1952, 291 vd.; Yiğit 1997, 13-14). Yukarıda ele aldığımız hususlar göz önünde bulundurulduğunda Uršu'nun Amanoslar ile Fırat arasında Kargamiš'tan kuzeyde Elbistan'a doğru olan bölgede aranması gerekir.

6 Wilhelm 1994, 15,16; Landsberger 1954, 64'de Fırat'ın batısındaki Hurri krallıkları arasında Uršu da sayılır.

7 Uršu Kuşatması Metni'nin kayıp olan orijinalinin Hititçe olduğu, elimizdeki Akkadca nüshanın orijinalden çeviri olduğu ileri sürülür (Beckman 1995, 23). Bunun dışında metnin Hititçe konuşan bir katip tarafından Akkadca yazılmış olabileceği de değerlendirilir (Kempinski 1983, 34). I. Hattušili zamanına ait Akkadca yazılmış metinlerin dilinin Anadolu'da uzun yıllar kullanılmış olan Asurca değil, Akkadca'nın diğer lehçesi Babilce olduğu ve bu metinlerin Hattuša'da yazılmış oldukları da bilinmektedir (Güterbock 1986, 26).

8 KBo I 11'de tabletin önyüzü olarak verilen kısmın aslında arka yüz olduğu, arka yüz olarak verilen kısmın da ön yüz olduğu Güterbock 1938, 114 vd.'da gösterilmiştir.

9 Şimdiye dek yapılmış olan yayınlardan KBo I 11 no'lu Uršu Kuşatması Metni'nin transkripsiyon ve tercümesi, sadece tercümesi ya da kısmi tercümesi verilerek üzerinde durulmuş olanlar şunlardır: Luckenbill 1921, 207-209; Güterbock 1938, 114 vd., 138; Goetze 1963, 128; Gurney 1990, 148-149; Kempinski 1983, 33-41; Marazzi 1986, 25-44; Beckman 1995, 23-34.

10 Kuşatılan Uršu şehrinden uzak bir yerde, Lawazantiya'da karargâhında bulunan kralın Šanda'ya hitap ettiği satırlardan birinde (KBo I 11 öy. 25) "iyi kumanda et" denilmektedir. Bunun yanı sıra kuşatma sırasında Šanda'nın sık sık krala muhatap olması, raporlar sunması onun kuşatmanın komutanı olduğuna işaret eder (Beal 1992, 453). Nitekim başa-

rılan satırlarda kralın Šanda'ya ne olduğu tam anlaşılamayan sunduğu kısa rapor üzerine bazı savaş taktikleri verdiği görülür. Subayların ve onların emrindeki askerlerin kuşatma sırasında nasıl davranacaklarına dair ifadeler yer almaktadır.

Önyüzün ikinci paragrafı çok küçük bir yeri dışında tam olarak elimizde bulunmaktadır. Bu nedenle anlaşılabilir bir çevirisini yapmak mümkün olmaktadır. Çevirisi şöyledir:

(KBo I 11 öy. 10-18) *Kral şöyle söyledi: "Şehir mahvolursa bir günah, bir suç işlenecek." Onlar şöyle cevapladılar: "Sekiz kere savaşacağız (sekiz ayrı cephede savaşacağız). Şehir belki mahvolacak, fakat günahı engelleyeceğiz." Kral bunu onayladı. Onlar koçbaşını kırdılar. Kral öfkeli ve yüzü merhametsizdi: "Onlar hep bana kötü haber getiriyorlar. Fırtına Tanrısı sizi sel ile alıp götürsün!" Kral şöyle devam etti: "Oyalanmayın! Hurri tarzında bir koçbaşı yapın ve kullanın. Bir tepe (kuşatma rampası) yapın ve onu kullanın. Haššu dağlarından büyük bir koçbaşı kesin ve onu kullanın. Toprak yığmaya başlayın. Bitirdiğinizde herkes yerini alsın. Onların (düşmanın) (önce) savaşmasına izin ver ki onların planları ortaya çıksın."*

Bu bölümde görüldüğü gibi kralın kuşatma savaşının seyrine ilişkin talimatı yer almaktadır. Uršu şehrinin ele geçirilmesi öyle anlaşılıyor ki Hititler için onların bölgeye yönelik politikaları açısından önemli bir adım olacaktır. Bizzat kral kuşatmanın ayrıntıları ile ilgilenmektedir. Harekâtın başarılı bir seyrinin olmadığı, bazı aksiliklerin yaşandığı buradaki ifadelerden anlaşılmaktadır. Bu arada kuşatma savaşında kullanılan araçlar, savaş teknikleri hakkında da bilgi sahibi olunmaktadır. Kırılan koçbaşının yerine yenisinin yapılması emredilmektedir. Koçbaşının yapımında kullanılacak kütüğün nereden edinileceği de bildirilir. Hurri tarzında bir koçbaşı yapılmasının isteniliyor olması, bu savaş aletinin farklı tekniklerle farklı tarzda ortaya konulan biçimlerinin olduğunu çağrıştırıyor. Üstelik burada sözü edilen tarz bizzat düşmandan öğrenilmiş olan bir tarzdır. Hurrilerin savaş araç gereçleri açısından Hititlerden daha üstün oldukları ortaya çıkmaktadır. Metnin tümüne baktığımızda ise sadece silah teknolojisi ve lojistik açıdan değil, savaş stratejisi yönünden de Hurrilerin Hititlerden önde olduğu[11], kuşatmanın başarısızlığının önemli nedenlerinden birinin bu olduğu anlaşılmaktadır. Zira Hurrilerin bu kuşatma savaşının yaşandığı dönemde Hititlerin Anadolu'nun güneydoğusu ve Kuzey Suriye'deki rakipleri olduğu hatırlanmalıdır[12]. Uršu kentinin, kuşatılması sırasında Hurrilerden destek gördüğü üzerinde aşağıda durulacaktır. Nitekim bu sı-

rısızlıklardan da Šanda'nın sorumlu tutulduğu anlaşılmaktadır (KBo I 11 ay. 10-13). Šanda adı yine Uršu Kuşatması Metni'nde anlatılanlarla aynı döneme tarihlenen olayların yer aldığı KBo III 34 no'lu saray kroniğinde de geçer. Bu iki ayrı metinde geçen Šanda'nın aynı kişi olduğu kabul edilmektedir (Güterbock 1938, 133-134; Beal 1992, 454-455). KBo III 34 no'lu saray kroniğinin Šanda'nın adının geçtiği kısmı şöyledir: (KBo III 34 I 24-25) "*Hurmalı adam saray oğlanı (DUMU É.GAL) Šanda Haššu'daydı. Hurrilerden korktu. Beyine gitti. Kralın babası emir verdi ve onu sakatladılar...*". Bu ifadeler Uršu Kuşatması Metni'ndeki Šanda ile ilgili ifadeleri hatırlatmaktadır. Aşağıda vereceğimiz pasajda da görüleceği üzere bu metinde Šanda başarısızlığından dolayı kralın öfkesini çekmektedir. İki ayrı metinde bahsedilen durumun aynı olaydan kaynaklanmış olabileceği ihtimali göz ardı edilmemelidir. Çünkü Uršu Kuşatması Metni'nde Šanda uygun zamanda savaşmadığı ve bir kadın gibi davrandığı için suçlanmaktadır (KBo I 11 ay. 10-13). Şu halde Uršu Kuşatması Metni'nde aktarılan bu durum KBo III 34'te anlatılanla, Hurriler karşısında Šanda'nın korkması ifadesiyle uyumludur.

11 Ünal 2003, 166-167; Ünal – Girginer 2007, 77, 98-99.

12 Yiğit 2005, 55 vd.

rada Uršu'nun bir Hurri kenti olabileceği güçlü ihtimaline yukarıda değinmiştik. Kuşatma yöntemleri, araç gereçleri arasında bir tepe yapılmasından, toprak yığmaya başlanmasından söz ediliyor[13]. Toprak yığmak suretiyle kuşatma rampası yapılmasındaki amaç bu şekilde uygun olan bir yerde savunma duvarının tepesine ulaşmak ya da koçbaşının duvarda en avantajlı biçimde kullanılabileceği bir noktaya varmak olmalıdır[14]. İki kuşatma gerecinin birlikte kullanılmış olabileceği hususunda koçbaşı ve tepe yapılması talimatı iletildikten hemen sonra yeniden bir koçbaşı kesilmesinin ve toprak yığılmaya başlanmasının kral tarafından emredilmiş olmasına dikkat edilmelidir. Önce düşmanın savaşa başlamasına izin verilmesinin istenerek düşmanın planlarının anlaşılması ve ona göre tedbir alınmasının belirtilmesi, başkomutanın (kralın) idaresi altındaki komutanların uygulamasını emrettiği bir savaş taktiğidir.

Metnin devamı:

(KBo I 11 öy. 19-20) *Šariwanda şöyle söyledi: "Soğuklar başladı. Bazıları toprak yığsınlar, fakat diğerleri bununla ilgilenmesinler." Kral bunu onayladı.*

Bu paragraftan da kuşatmanın seyrine ilişkin bilgiler edinilir. Bir kuşatma rampası inşası için toprak yığma işinin belli bir gruba verilmesi, diğer askerlerin bu işle meşgul edilmemesi konusunda kimliği hakkında bilgi verilmeyen, ancak üst düzey komutan olması muhtemel Šariwanda adındaki bir kişinin önerisi kral tarafından kabul edilmektedir. Šariwanda'nın sözlerinin başındaki "soğuklar başladı" ifadesi önemlidir. Zira buradan kışın yaklaşmakta olduğu anlaşılmaktadır. Hititlerin askeri seferlerini sürdürdükleri mevsim ilkbahar ve yazdı. İlkbaharda sefere çıkan ordu sonbaharda ülkesine geri döner, dönemezse de kışı seferde bulunduğu güvenli bir yerde, ordugâhta geçirirdi. Krala sunulan raporlardan anlaşıldığına göre kuşatmada bazı aksilikler yaşanmakta, bu da zaten geç başlamış olduğu anlaşılan kuşatmanın uzamasına neden olmaktadır. Kuşatma olayının yaşandığı I. Hattušili döneminde Uršu'nun bulunduğu Güneydoğu Anadolu'ya ya da Kuzey Suriye'ye askeri seferlerin düzenlendiğini ve bu kralın yıllıkları (KBo X 2) vasıtasıyla bildiğimizden yukarıda da bahsedilmişti. Yıllıklardaki anlatıma göre, sefere çıkıldığında bölgedeki tek bir kent üzerine değil, sırasıyla birçok kent üzerine gidilmektedir[15]. Uršu kuşatması da muhtemelen böyle uzun bir sefer içinde yer alan bir girişimdi[16]. Kışın yaklaşıyor olması nedeniyle kuşatmanın bir an önce bitirilmesi gerekmekteydi. Šariwanda çok sayıda askeri meşgul ettiği anlaşılan kuşatma rampası yapımının belki de kuşatmayı bitirebilecek

[13] Hititler zamanında kuşatma savaşı ve yöntemleri için bkz. Beal 1992, 551-552.

[14] Houwink ten Cate 1984, 68.

[15] Örneğin yıllıkların ikinci yılında Alalha (Alalah), Waršuwa (Uršu), Ikakala, Tašhiniya şehirlerine gidilmiştir (KBo X 2 I 15-19). Üçüncü yılda ise Nenašša, Ulma, Šallahššuwa (KBo X 2 I 30-43) üzerine sefer yapılmıştır.

[16] Yıllıklarda ikinci yılda Alalah'tan sonra üzerine yürünen yer Waršuwa (Uršu) olarak verilir. Buradan da Ikakala ve Tašhiniya şehirleri üzerine yürünerek oralar ele geçirilmiştir (KBo X 2 I 15-19)). Uršu Kuşatması Metni'ne konu olan kuşatma bu sefer sırasında olmamalıdır. Zira Uršu kuşatmasının kışa sarktığını biliyoruz. Kış bastırdıktan sonra askeri seferin devam etmesi mümkün değildi. Ayrıca kuşatma sırasında kırılan koçbaşının yerine Haššu dağlarından bir koçbaşı kesilmesi emri verilir ki bu Haššu'nun bu sırada Hititlerin elinde olduğuna işaret eder. Oysa Haššu yıllıkların altıncı yılında ele geçirilmiştir (KBo X 2 II 12-23). Yıllıklarda anlatılan ilk istilada Hititlerin eline geçen ve tahrip edilen Uršu kentinin üçüncü yıldaki Hurri istilasından sonra Hurri egemenliğinde yeniden kurulduğu ve Hititlerce yeniden fethinin gerektiği, bu fethin de söz konusu kuşatma girişimi olduğu öne sürülür (Gurney 1973, 245).

bir sonuç almada çok etkili olmayacağını düşündüğünden, belli bir grubun bu işe devam etmesi diğerlerinin sonuca kısa sürede ulaşmak için kuşatmanın diğer gerekleri ile uğraşmaları talebini krala iletiyor olmalıdır.

Metnin devamı:

(KBo I 11 öy. 21-27) *Kral Šanda'yı Luhuzzantiya'ya çağırdı. Kargamišlı adamın kölesi hakkında ona sordu: "Ülke ne diyor?" O şöyle cevapladı: 'Eğer Uršu mahvolursa köle elimize geçecek. Şimdi onların kölesi dağa çıkmış ve gözlüyorlar." Kral şöyle söyledi: 'Dinliyor musun?", 'Dinliyorum", "Git ve onlara şöyle söyle: 'Kim olursan ol akıllı ol ve iyi kumanda et. Hatti'de kötü şey yoktu, fakat şimdi Nunnu ve Kuliat kötü bir şey yaptı. Kargamišlı adamın ne yaptığını şimdi gördünüz.' "*

Kuşatmanın komutanı olan Šanda burada Luhuzzantiya kentine krala rapor sunmak üzere çağırılmaktadır. Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki Luhuzzantiya kralın ve Hitit "Genelkurmayının" bulunduğu yerdi[17]. Kargamiš kentinin de Uršu tarafında yer aldığını ve kuşatma esnasında Uršu'ya yardımcı olan kentlerden olduğunu görmekteyiz. Nitekim bu kent de o dönemde bölgedeki önemli Hurri kentlerinden biriydi[18]. Kuşatmanın başarısız seyrinin kralı hayli kızdırdığı anlaşılmaktadır. Šanda'ya "iyi kumanda et" demesi kuşatma komutanından kralın memnuniyetsizliğine işaret eden hususlardan biridir.

Metnin devamı:

(KBo I 11 öy. 28-33) "*Kim düşünebilirdi ki Iriyaya gelecek ve 'Bir (kuşatma) kulesi ve bir koçbaşı getireceğiz' diye yalan söyleyecek. Fakat ne kuleyi ne de koçbaşını getir~~mi~~yorlar. O durumu araştırıyor ve onları başka yere götürüyor. Şimdi onu yakalayın ve ona şöyle söyleyin. 'Siz bizi aldatıyorsunuz, böylece biz de kralı aldatıyoruz. Hatti'de kule ya da koçbaşı yok. Bu yakında olduğundan onu istiyoruz.' "*

Kralın sözleri devam etmektedir. Bir başka kuşatma aracı, kuşatma kulesinden haberdar oluyoruz. Iriyaya adında birinin çevirdiği dolapların ortaya çıktığından kralın daha önce bilgisi olduğu bellidir. Onun yakalanarak durumun açığa kavuşturulması, bir an önce kuşatma kulesi ve koçbaşının temin edilmesi istenmektedir. Iriyaya adlı görevlinin adının geçtiği bu bölümde kralın alaycı sözleri dikkat çeker. Metnin tamamında kuşatmada birbirini izleyen aksilikler ve başarısızlıklar dolayısıyla hoşnutsuz olduğu anlaşılan kral, emrindeki kişileri azarlamakta ya da burada olduğu gibi alaycı bir tutumla eleştirmektedir. Daha önce de belirtildiği üzere benzerine rastlanmayan bu metnin yazılış amaçlarından biri de kralın emrindekilerin yetersizliğini göstermek suretiyle kendi üstünlüğünü vurgulamak istemesi olmalıdır[19]. Zira her zaman ordusunun başında olan kral şimdi başarısızlıkların sorumluluğunu üstlenmesini gerektirmeyecek bir mesafede bulunmakta, sorumluluğu komutanlarına yükleyebilmektedir.

Devam eden satırlar (KBo I 11 öy. 34-43) metnin kırık yerlerine denk geldiği için açıkça anlaşılamıyor. Ancak bu satırlarda da yine kuşatma savaşında uygulanacak taktik konusunda kralın talimat verdiği belli olmaktadır.

17 Kuşatmanın Luhuzzantiya'daki karargâhından kralın talimatı ile yönlendirildiği, kralın her gelişmeden haberdar olduğu, Šanda adlı komutanın sık sık Luhuzzantiya'ya giderek krala rapor verdiği anlaşılıyor. Buna göre Luhuzzantiya Uršu'dan çok uzak olmamalıdır. Luhuzzantiya genellikle Elbistan Karahöyük'te lokalize edilmek istendiğine 5 no'lu dipnotta değinilmişti.

18 Landsberger 1954, 64.

19 Collins 1998, 20.

Metnin arka yüzünün ilk paragrafının bulunduğu kısımda tablet kırık olmakla beraber sağlam olan yerlerden şu cümleler okunur:

(KBo I 11 ay. 4-9) ..."*Git, bak benim için, gerçek mi?[ ] Yanlış mı? O nasıl? Ašini şehrine girmiş olan Hurruhhiš şehrinin otuz savaş arabasını yakaladılar. Onları Hurruhhiš'e geri getirdiler." Kuliet şöyle söyledi: "Fırtına Tanrısı'nın oğullarının oğulları aralarında krallık için savaşıyorlar. Ne arıyorsun, bugün kralın önüne ne getirdin?" O şöyle cevapladı: "Onlar düşmandır, o halde ben de düşmanım."*

Paragrafın baş tarafı kırık olduğundan burada anlatılanların Uršu kuşatması ile bağlantısını anlamak mümkün olamamaktadır. Ancak kendi aralarında savaştıklarından söz edilen Fırtına Tanrısı'nı oğullarının oğulları ile kastedilenin Uršu kentinin de müttefikleri olan diğer Hurri kentlerinin kralları olduğu kabul edilmelidir. Fırtına Tanrısı'nın oğlu terimi ile Hurrilerin liderinin tanımlanıyor olduğu ileri sürülmektedir[20].

Metnin devamı:

(KBo I 11 ay. 10-13; 19-21) Š*anda bir haber getirdi. (Bunun üzerine) kral şöyle söyledi: "Neden savaşmadın? Sudan savaş arabalarının üzerindesin, neredeyse sen de su olacaksın. Öcünü aldın mı? Onun önünde diz çökmüş olsan da onu öldürmüş ya da en azından korkutmuş olabilirdin. Fakat sen bir kadın gibi davrandın....Kral şöyle devam etti: "Git, onlara sor: Uršu şehrine gittiğinizde şehrin kapısını yakacak mısınız? Savaşacak mısınız?" Onlar şöyle cevapladılar: "Sekiz kez savaşacağız (sekiz ayrı cephede savaşacağız). Onların akıllarını karıştıracağız ve şehri tahrip edeceğiz." Kral şöyle dedi: "İyi."*

Šanda tekrar krala rapor verirken görülmektedir. Onun Šanda'ya neden savaşmadığını sorarak çıkışması bir önceki paragrafta bahsedilen Hurrilerin bir iç mücadele ile meşgul oldukları, saldırı için çok uygun zamanı değerlendirmemesiyle ilgili olmalıdır[21]. "Sudan savaş arabası" ve savaşmaktan imtina eden komutanın "su olacağı" acaba yine alay yüklü ifadeler midir? Sonunda yenilmek olsa bile savaşmanın hiç savaşmamaya göre düşman üzerinde daha etkili olduğu belirtilmektedir. Başarısızlıklar kralı çileden çıkarmıştır. Yazıya dökülen buradaki ifadelerinde bile öfkesini dizginleyememekte, komutana hakarete varan sözler söylemektedir. Burada yine savaş taktiklerine ilişkin bazı ifadeler vardır. Örneğin kuşatma altındaki şehrin kapısını yakmak, sekiz ayrı cephede savaşmak, bu şekilde birçok yerden hücuma geçip düşmanı şaşırtarak kenti ele geçirmek gibi.

Metnin devamı:

(KBo I 11 ay. 22-30) *Şehre hiç bir şey olmazken kralın birçok hizmetkarı (askerler) vuruldu ve çoğu öldü. Kral öfkelendi ve şöyle söyledi: "Yolları gözetleyin. Şehre girenlere ve çıkanlara dikkat edin. Hiç kimsenin dışarıya, düşmana, Aruar şehrine, Halap şehrine, Hurri ordusuna ve Zuppa'ya gitmesine izin vermeyin." Onlar şöyle cevapladılar: "Biz gözlüyoruz. Seksen savaş arabası ve sekiz ordu şehri kuşattı. Kralın kalbi ferah olsun. Görevimin başındayım." Fakat bir kaçak şehirden dışarı çıktı ve şöyle söyledi: "Halaplı adamın kölesi (Halap kralının adamları) beş kez içeri girdi; Zuppa'nın kölesi şehirdedir; Aruar halkı (şehre) giriyor ve çıkıyor; Fırtına Tanrısı'nın oğlunun kölesi, benim beyim gidiyor, geliyor..."*

[20] Güterbock 1938, 135; Klengel 1965, 262; Wilhelm 1994, 21.

[21] Gurney 1973, 245.

Yine kuşatmanın gidişatındaki olumsuzluklar konu edilmektedir. Hititler hiç bir başarı kazanamamışken önemli sayıda asker kaybetmişlerdir. Kuşatma seksen savaş arabası ve ne kadar sayıda askeri ifade ettiği açıkça anlaşılamamakla beraber önemli sayıda askeri içermesi gereken sekiz ordu[22] ile sürdürülmesine rağmen yine de şehre giriş çıkışların tam olarak kontrol altına alınamadığı belli olmaktadır. Bu durum Uršu kentinden kaçan bir kişinin anlattıklarıyla ortaya çıkmaktadır. Yani şehre giriş çıkışların devam ettiği, şehre dışarıdan destek geldiği, hatta kaçağın "Fırtına Tanrısı'nın oğlunun kölesi benim beyim" ifadesinin kendi kralını kastediyor olduğunu kabul edersek[23] bizzat Uršu kralının bile şehirden rahatlıkla çıkıp girdiği anlaşılıyor. Bu durum bize kuşatmanın ne derece başarısız olduğunu bir kez daha göstermektedir. Uršu'ya kuşatma sırasında Halap (Halep) kenti kralının adamlarının beş kez geldiğinden bahsediliyor. Halap kenti bu olayların yaşandığı yıllarda Hitit Krallığı'nın öncelikli hedefini oluşturmaktaydı. Hititler ilk kez hedeflerini Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Suriye olarak belirledikleri zaman Kuzey Suriye'de merkezi Halap şehri olan bu bölgenin Eskiçağ'da nadiren gerçekleşmiş siyasal birliklerinden biri olan Yamhad Krallığı bulunmaktaydı[24]. Alalah ve Haššuwa gibi o bölgenin diğer kentlerinin yanı sıra Uršu'nun da Halap'a bağlı olduğunu düşünmek hiç de yersiz değildir. I. Hattušili'nin Uršu da dahil bağlı kentleri ele geçirdiği, ancak asıl hedefi olan Halap'ın onun zamanında değil, halefi I. Muršili zamanında ele geçirilebildiği bilinmektedir. Bu durumu yüzyıllar sonraki bir Hitit kralının Halap kralı ile yaptığı antlaşmanın baş tarafındaki tarihsel özette de okumak mümkündür[25].

Uršu Kuşatması Metni'nde aktaracağımız son satırlar şöyledir:

(KBo I 11 ay. 33-36) *Kral öfkelendi ve şöyle dedi: "Tek bir sözcüğe güvendim [ ] seksen savaş arabası ve sekiz ordu [ ] düşman..."*

Devamı tablet kırık olduğu için okunamayan bu satırlardan kralın hayal kırıklığı açıkça anlaşılmaktadır. Kuşatma sırasında savaş arabalarından dört ayrı yerde bahsedilmesi, yukarıda aktarılan cümledeki kralın güvenini vurgulaması savaş arabalarının kuşatma savaşında oynadığı rolün önemini ortaya koyuyor. Kuşatılan şehrin etrafındaki geniş alanın kontrol edilmesinde ve düşmanın şehre giriş çıkışının önlenmesinde önemli avantaj sağlıyor olmalıydı[26].

Ne amaçla yazıldığı açık olarak anlaşılamayan, kuşatma savaşı taktikleri, araç gereçleri hakkında bilgiler edindiğimiz bu metnin konusunu oluşturan Uršu kentinin Hititlerce kuşatılmasının nasıl sonuçlandığı da kesin olarak bilinmemektedir. O döneme ait bilgiler veren diğer yazılı belgelerde de böyle bir kuşatmaya dair herhangi bir kayıt yoktur. Zaten üzerinde durduğumuz döneme ait olmak üzere tek bir kayıt dışında Uršu kenti ile Hititlerin mücadelesinden bahsedilmez[27]. Ancak metinde anlatılanlardan, olayların gelişiminden kuşatılan kentin ele geçirilemediği

22 Beal 1992, 144 ve 278'de bunun sekiz yüz, sekiz bin ya da herhangi bir sekiz birimden hangisinin olduğunun anlaşılamadığı üzerinde durulur.

23 Beckman 1995, 31.

24 Kınal 1967, 193 vd.

25 KBo I 6 11-14.

26 Houwink ten Cate 1984, 69.

27 Sözü edilen kayıt yukarıda da değinilen KBo X 2 I 16-17'deki Hititlerin Uršu'yu da kapsayan seferidir. Burada bahsedilenin Uršu kuşatmasını konu alan askeri seferle bir ilişkisinin olamayacağına yukarıda dip not 16'da değinilmiştir.

neticesini çıkarmak yersiz değildir. Doğrudan cephede bulunmayan kralın kendisine sunulan raporlar dolayısıyla haberdar olduğu ve çeşitli taktikler vererek yönlendirmeye çalıştığı başarısızlıkla sonuçlanmış kuşatmanın kaleme alınmış olması, hep başarılarından söz eden Hitit krallarının tutumuna aykırı gibi görünmekle beraber, daha önce de değindiğimiz gibi satır aralarından kralın bu durumdan bile kendine pay çıkarabildiği görülmektedir. Kuşatmanın komutanını sık sık azarlamakta, kimi görevlilerle ise alay etmektedir. Başarısızlıklardan sorumlu tutulan komutanın şiddetle cezalandırıldığının ise doğrudan bu metinle ilgili olmayan bir başka belgede karşımıza çıktığına yukarıda değinilmişti[28]. Hitit Krallığı'nın kuruluş aşamasında yaşanmış, sınırların genişletilmesi ve merkezi devleti güçlü tutulabilmesi için yeni yerlerin ele geçirilmesi amaçlı birçok askeri girişimden birini bize aktaran üzerinde durduğumuz sıra dışı metin, krallığın dış politikasının yoğunlaştığı bölgeye ilişkin genel durum hakkında da bilgiler sunuyor olmasıyla önemlidir. Hurrilerin Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Suriye'de etkinliğinin ve Hititler önünde önemli bir engel oluşturduklarının kuşatma sırasında yaşananlar dolayısıyla aktarılması bunun örneklerindendir. Hurrilerin büyük bir güçle Orta Anadolu'dan gelen Hititler karşısında tutunabilmek için kendi aralarındaki mücadeleleri bir tarafa bırakarak bir araya geldikleri de yine anlatılanlardan çıkarılan sonuçlardandır.

Doç. Dr. Turgut Yiğit
Ankara Üniversitesi
Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Tarih Bölümü
06100 Sıhhiye-ANKARA
e-posta: tyigit@yahoo.com

[28] KBo III 34 I 24-25. Bkz. dn. 10.

BİBLİYOGRAFYA

Beal 1992	R. H. Beal, *The Organization of the Hittite Military* (1992).
Beckman 1995	G. Beckman, "The Siege of Uršu Text (CTH 7) and Old Hittite Historiography", *JCS* 47, 1995, 23-34.
Bilgiç 1946	E. Bilgi, "Anadolu'nun İlk Yazılı Kaynaklarındaki Yer Adları ve Yerlerinin Tayini Üzerine İncelemeler", *Belleten* 10, 1946, 381-423
Bossert 1951	Th. Bossert, "Hitit Hiyeroglif Metinlerinde Tanrıça Hepat", *Belleten* 15, 1951, 324-332.
Bryce 2002	T. Bryce, *Life and Society in the Hittite World* (2002)
Collins 1998	B. J. Collins, "Hattušili I, The Lion King", *JCS* 50, 1998, 15-20.
Laroche 1971	E. Laroche, *Catalogue des Textes Hittites* (1971)
Del Monte – Tischler 1978	G.F. Del Monte – J. Tischler, *Die Orts-und Gewässernamen der hethitischen Texte* (1978)
Del Monte 1992	G. F. Del Monte, *Die Orts-und Gewässernamen der hethitischen Texte*, Supplement (1992).
Goetze 1940	A. Goetze, *Kizzuwatna and the Problem of Hittite Geography* (1940).
Goetze 1953	A. Goetze, "An Old Babylonian Itinerary", *JCS* 7, 1953, 51-72.
Goetze 1963	A. Goetze, "Warfare in Asia Minor", *Iraq* 25, 1963, 124-130.
Güterbock 1938	H. G. Güterbock, "Die historische Tradition und ihre literarische Gestaltung bei Babyloniern und Hethitern bis 1200, Zweiter Teil: Hethiter", *ZA* 44, 1938, 45-149.
Güterbock 1986	H. G. Güterbock, "Hittite Historiography: A Survey", H. Tadmor – M. Weinfeld (derl.), *History, Historiography and Interpretation*, 1986, 21-35.
Gurney 1973	O. R. Gurney, "Anatolia c. 1750-1600 B.C.", *CAH* 2/1, 1973, 228-255.
Gurney 1990	O. R. Gurney, *The Hittites* (1990).
Houwink ten Cate 1984	Ph. H. J. Houwink ten Cate, "The History of Warfare According to Hittite Sources: The Annals of Hattušili I (Part II)", *Anatolica* 11, 1984, 47-82.
Kempinski 1983	A. Kempinski, *Syrien und Palästina (Kanaan) in der letzten Phase der Mittelbronze IIB-Zeit (1650-1570 v. Chr.)* (983).
Kınal 1967	F. Kınal, "Yamhad Krallığı", *Tarih Araştırmaları Dergisi* 5/8-9, 1967, 193-211.
Klengel 1965	H. Klengel, Geschichte Syriens im 2. Jahrtausend v.u.Z. I: Nordsyrien (1965).
Landsberger 1939	B. Landsberger, "Türkiye'de Müstakbel Hafriyatın Değeri", *Belleten* 3, 1939, 225-241.
Landsberger 1954	B. Landsberger, "Assyrische Königslidte und 'Dunkles Zeitalter' ", *JCS* 8, 1954, 47-73.
Lewy 1952	J. Lewy, "Studies in the Historic Geography of the Ancient Near East, II" *Orientalia* 21, 1952, 265-293.
Lewy 1956	J. Lewy, "On Some Instituons of the Old Assyrian Empire", *HUCA* 28, 1956, 1-79.
Luckenbill 1921	D. D. Luckenbill, "Hittite Treaties and Letters", *AJSL* 37, 1921, 161-211.
Marazzi 1986	M. Marazzi, *Beiträge zu den akkdischen Texten aus Boğazköy in althethitische Zeit* (1986).
Rowton 1967	M. B. Rowton, "The Woodlands of Ancient Western Asia", *JNES* 26, 1967, 261-277.

Smith 1956	S. Smith, "Uršu and Haššum", *AnatSt* 6, 1956, 35-43.
Ünal 2003	A. Ünal, *Hititler Devrinde Anadolu 2* (2003).
Ünal – Girginer 2007	A. Ünal – S. Girginer, *Kiliya-Çukurova, İlk Çağlardan Osmanlılar Dönemi'ne Kadar Kilikya'da Tarihi Coğrafya, Tarih ve Arkeoloji* (2007).
Wilhelm 1994	G. Wilhelm, *The Hurrians* (1994).
Yiğit 1997	T. Yiğit, "Eski Anadolu Kentlerinden Luhuzatia/Lawazantiya'nın Tarihi ve Lokalizasyonu Üzerine", *Belleten* 41/230, 1997, 1-14
Yiğit 2005	T. Yiğit, "Hurriler'e İlişkin Hititçe Çivi Yazılı Belgelerdeki İlk Kayıtlar", *Tarih Araştırmaları Dergisi* 38, 2005, 55-69.